

fotodokumentacija Dela

Ne malo – dosti, dosti miru

Od 7. junija do 9. julija letos bo na sedežu svetovne organizacije v New Yorku potekalo drugo posebno zasedanje generalne skupščine, posvečeno izključno razorožitvi in problemom, povezanim z njo. Naloga posebnega zasedanja je dvojna: najprej bo moralo preveriti, kako je svet – to velja zlasti za supersilne in druge velesile – v zadnjih štirih letih uresničeval sklepe iz deklaracije in programa za akcijo, ki sta bila sprejeta na prvem posebnem zasedanju. V tem pogledu ne bo dosti veselja na East Riverju.

Druga naloga posebnega zasedanja bo orisati nove naloge na tem neznansko zapletenem področju mednarodnih odnosov, zapletenem zato, ker razoroževanje oziroma oboroževanje sega ne samo v odnose med Vzhodom in Zahodom, to je med razvitimi, ampak tudi v odnose med svetovnim Severom in Jugom in ima potemtakem daljnosežne posledice za ekonomski razvoj sveta, za prenos tehnologije in denarja, za širjenje svetovne trgovine, skratka za prihodnost vsega človeštva.

Ni mogoče govoriti, da se države, članice OZN, ne zavedajo pomena tega posebnega zasedanja. Večino delegacij bodo vodili šefi držav ali vlad, kot so jih vodili tudi leta 1978 na prvem zasedanju. Prišel bo predsednik Reagan, premierka Thatcherjeva, zunanji minister Gromiko (čprav so nekaj časa govorili o možnosti, da bi se ob tej priložnosti sestala Reagan in Brežnjev – a se bosta pač Gromiko in Haig), kitajski zunanji minister. Jugoslovanska delegacija bo vodil predsednik predsedstva SFRJ Petar Stambolić.

Jugoslavija je odigrala pomembno in ugledno vlogo v pripravah in pobudah za sklicanje prvega posebnega zasedanja, kot jo je odigrala tudi pri številnih drugih pobudah glede procesa razoroževanja. Na predlog predsednika Tita so nevrščeni na vrhu v Colombu sprejeli pobudo za sklic posebnega zasedanja generalne skupščine. Jugoslavija je tudi zmeraj zagovarjala stališče, da proces razoroževanja ne more biti uspešen, če je ločen od reševanja drugih perečih svetovnih problemov, kot je na primer ustvarjanje novega mednarodnega ekonomskega reda. Razorožitev je po trdnem prepričanju Jugoslavije eden od bistvenih pogojev boja za ustvarjanje novih in boljših mednarodnih odnosov. Zlasti za ustvarjanje gromotne in s tem tudi duhovne blaginje za velik del človeštva s sprostitvijo velikih zneskov denarja in s preusmeritvijo velikanskega potenciala tehniških strokovnjakov na področja gospodarskega, zdravstvenega in duhovnega razvoja človeštva. In četudi nekateri gospodarski strokovnjaki dokazujejo, da bi v razvitih državah s preusmeritvijo proizvodnje z vojaškega sektorja na razvojni prišlo do težav zaradi brezposelnosti, je še dosti večje število takih gospodarskih analitikov, ki še bolj prepričljivo dokazujejo, da bi bilo mogoče te težave v kratkem času in razmeroma zlahka prebraditi in da bi večji preliv denarnih sredstev v nerazviti del sveta koristil vsem: razvitim in nerazvitim.

Poleg tega je Jugoslavija prepričana, da bi morali na drugem zasedanju doseči sporazum o konkretnih akcijah, ki bi slonel na ugotovitvah in pridobitvah prvega zasedanja in na njegovih prioritetah: jedrska orožja, konvencionalna orožja za množično uničevanje, med njimi kemična, in krčenje števila vojaštva po svetu.

Zlasti pa Jugoslavija vztraja pri uveljavljanju načela, da sta tehnologija in znanost na splošno skupna dobrina vsega človeštva in ne privilegij samo nekaterih razvitih držav. Zato se bo Jugoslavija tudi v prihodnje upirala vsem poskusom, da bi z izgovorom preprečevanja širjenja jedrskega orožja nekatere države uvajale monopol nad prenosom in uporabo jedrske tehnologije in energije v miroljubne namene. Hkrati je po jugoslovanskem prepričanju svetovna organizacija edina in nenadomestljiva ustanova, v okviru katere bi morala potekati vsa pogajanja za razorožitev.

Velika večina članic svetovne organizacije zastopa prav takšno mnenje kot Jugoslavija iz preprostega in razumljivega razloga: kadar se supersilne začnejo pogajati, bi se najrajši otrsli vseh »nadležnih« pričin in »kibicev«, ki jim kvarijo igro v dvoje. To velja zlasti za države članice gibanja nevrščeni, ki so dajale in še dajejo pobude za splošne smernice razoroževanja in za posamične akcije. Težava ne tiči v tem, da nevrščene države ne »privoščijo« supersilama pogajanje v dvoje. Nasprotno, v dokaj dolgem obdobju napetosti med Moskvo in Washingtonom, zlasti po prihodu predsednika Reagana na oblast, so bile številne pobude nevrščeni usmerjene v to, da bi se začela pogajanja med supersilama. Vsekakor ne gre samo za pritisk nevrščeni. Ta pritisk je čutili tudi med prebivalstvom držav, ki so članice tako atlantskega pakta kot varšavskega pakta. To, čemur nasprotujejo nevrščeni, a tudi številni »uvrščeni«, je sklepanje in odločanje o usodi drugih narodov, ne da bi ti narodi imeli priložnost sodelovati pri odločitvah in tako varovati svoje razumljive in zakonite interese in pravice.

Pri razčlenjevanju pobud, ki vodijo zlasti supersilne, da se oborožujeta, je mogoče ugotoviti številne nesmisle, nerazumnosti in nelogičnosti, ki jih še najbolj osvetli satira, ironija, posmeh, vendar z močno primerno trpkosti in celo obupa in bridke vdanosti.

Znani ameriški politični satirik Art Buchwald je zadel žeblico na glavicu, ko je v izmišljenem pogovoru »s prijateljem Frederikom iz KGB«, opozoril na nesmisel oboroževalne logike.

Takole se pogovarjata (toda namesto Buchwalda in Frederika bi lahko zapisali Reagan in Brežnjev): »Haig mi je povedal, da ima Sovjetska zveza raketno premoč nad ZDA.«

Frederik: »Haig je velik lažnivec. Ameriški generali lahko upravljajo milijarde, ko trdijo, da je Amerika šibkejša v raketah.«

Buchwald: »Vi ste žrtve lastne propagande, Frederik. Resnica je, da so vaše rakete dosti večje in imajo večje naboje. Naše so manjše in bolj ranljive na prvi udar. Sovjetska tehnologija nas sili v oboroževalno dirko, ki si je ne moremo privoščiti.«

Frederik postaja rdeč v obraz: »Vi veste samo za naše uspehe. Ne veste pa za naše neuspehe. Če bi morali mi uporabiti naše medcelinske rakete, bi jih polovica padla v morje.«

»Nekaj vam bom povedal,« je pristavil Frederik s tihim glasom: »Še v Afganistanu se ne moremo vojskovati.«

»Mi pa nismo mogli rešiti niti petdeset talcev iz Irana.«

»Še tega ne vemo zatrdno, ali bodo članice varšavskega pakta na naši strani.«

»NATO je armada na papirju. V klasični vojni boste lahko zavzeli Zahodno Evropo v desetih dneh.« In tako dalje...

Ni nesmisel v Buchwaldovi satiri, nesmisel je v resničnem življenju, zakaj propagandna stroja supersil se resnično držita te nelogične logike.

Zdrav človeški razum se upira taki na glavo postavljeni logiki in ni dvoma, da delno tudi odpor proti takšnemu presojanju, zakaj nadalje večje število ljudi po vsem svetu, da se odločneje oglašajo v protestu proti čedalje hujšim izdatkom ob čedalje manjši varnosti za vse.

In kar je najbolj zanimivo in spodbudno, je to, da ti protesti ne prihajajo samo z Zahoda, ampak tudi z Vzhoda. In kakor niso ti protesti na Zahodu vseh nekaterim na Zahodu – a so vseh onim na Vzhodu – tako niso določeni protesti na Vzhodu vseh nekaterim na Vzhodu – a so vseh onim na Zahodu. Gre za preprosto dejstvo, da se znamenja protesta proti jedrskemu in klasičnemu oboroževanju kažejo čedalje bolj tudi na Vzhodu. Zlasti študenti in mladina so pri tem najbolj »odkritosrčni«. Zato ni naključje, če vzhodnonemška policija trga mladini z zavihkov značke, na katerih piše, da bi se morala tudi Sovjetska zveza in varšavski blok razoroževati, in ne samo Zahod. Ali če po Moskvi preganjajo študente, ki po parkih brenkajo na kitare in zraven pejo pesmi z »nevramnimi« besedili, ki za oboroževanje ne obsojajo samo nasprotno strani.

Kaj ima to opraviti z drugim posebnim zasedanjem generalne skupščine, posvečenim razorožitvi? Dosti, zakaj brez širokega in naraščajočega gibanja za mir po vsem svetu bi bile take akcije obsojne na neuspeh. Do večje prožnosti z ameriške strani in do obnovitve pogajanj med supersilama o raketah srednjega dosega in zdaj tudi o strateškem jedrskem orožju je prišlo v veliki meri zaradi silovitega pritiska javnega mnenja zlasti v Evropi in tudi v ZDA. Tega gibanja in pritiska

ne gre podcenjevati, čeprav je že dolgo slišati vdano ugotavljanje: »Kaj pa morejo doseči navadni ljudje?«

Za nas v Jugoslaviji – kot tudi za vse narode na svetu – je pomembno, da javnost ve za osnovna vprašanja oboroževanja. Ne gre za to, da bi ljudje vedeli za imena raket, bombnikov, podmornic, letalonosilk, za vojaške doktrine in vojne »igre«, za vse nadrobnosti jedrske ali klasične smrti. Pač pa je pomembno, da vedo, kaj lahko storijo: eni z večjim, drugi z manjšim vplivom.

Za nas v Jugoslaviji je sprotno in objektivno seznanjanje javnosti z osnovnimi dejstvi oboroževalne dirke in prizadevanji za razorožitev nepogrešljiv del podružbljanja ne samo naše zunanje, ampak v pravem pomenu politike obstoja.

In če je nepogrešljiv del podružbljanja, potem tudi drža, da naša politika za mir, razorožitev in razumevanje med narodi ne more biti zgolj platforma predsedstva SFRJ, ki jo bo naša delegacija zastopala v New Yorku, ne samo stvar diplomatov in nekaterih drugih izbranih funkcionarjev, ampak splošna in intimna skrb in zavzetost mladega in starega rodu. Pomeni, da sega tudi v intimne sfere osebnega čustvovanja – da, tudi ob brenkanju na kitaro – sega do spontanosti manifestacij posameznikov in množice. Pomeni tudi globoko človeško skrb za lastno prihodnost in prihodnost naših otrok in vnukov, in to ne more biti samo stvar »politike«. To je stvar nas vseh.

»Vsaj malo miru« je refren znane popevke, toda prizadevati bi si morali za »dosti, dosti« miru, za trden mir, za odpravo vojn, za miroljubno poravnavanje sporov. In če tega še do danes nismo dosegli, to ni razlog, da si nehamo prizadevati; nasprotno, to je razlog, da si še bolj prizadevamo.

S pričo silne zapletenosti svetovnih procesov, posamičnih interesov, nezaupanja, ki izvira iz oboroževanja, a tudi grozljivih razlik v ekonomski razvitosti med svetovnim Severom in Jugom, je mir lahko samo cilj, do katerega je mogoče priti po neštevilnih, pogosto zavilih in trnovih poteh. Mir pa ni samo v odsotnosti orožja. Mir je tudi v hrani in obleki in stehi nad glavo za stotine milijonov ljudi, ki živijo in umirajo na robu obstoja – in pod njim. Mir je šolanje in primerna izobrazba za vse. Mir je zdravje, higiena, dobra pitna voda. Mir je zavestno razvijanje novih, bolj demokratičnih odnosov med posamezniki in narodi. Mir je izpopolnjevanje mednarodnih mehanizmov in splošno priznanih »pravilnikov« za urejanje sporov. Mir je v vzgoji mladih (in starih) rodov v razumevanju in spoštovanju tujih kultur in civilizacij. Mir je tudi svoboda, osebna in skupna. Mir je, skratka tista dobrina, iz katere izvirajo vse druge.

Kljub številnim razočaranjem in bridkim izkušnjam v preteklosti naj veljajo naši upi in naše dobre želje drugemu posebnemu zasedanju generalne skupščine, ki samo ob sebi ne more rešiti miru. Rešimo ga lahko samo mi vsi.

Božidar Pahor

Kljub stoletni tradiciji je združna vprega obtičala v kolovozu

Tema tedna o združništvu

Poštini predal 29 16

Marjan Sedmak
Jurij Andropov
Portret tedna

17

Ivan Svetlik
Delovni in nedelovni čas v prihodnje
Kaj s prostim časom?

Slobodan Dukić
Rudno bogastvo – vstopnica za srečno prihodnost

Kakšne so naše zaloge surovin? 18

Kakšno izobraževanje? (2)
Okrogla miza o šolski reformi

Lože Kante
Kakšno politično obleko bo dobilo mesto?

Trst pred volitvami 19

Mojca Drčar-Murko
Nevsiljiva in optimistična generacijska menjava

Pogovor s podpredsednikom SPD Johannesom Rauom 20

Jože Volčand
Folklorna kultura ima lahko dva obraza
Deževni alžirski dnevi

21

Marijan Zlobec
Slovenske besede in note v Smetanovi dvorani

Praška pomlad 1982 22

Cvetko Budkovič
Nerazčistični pogledi na začetke glasbenega šolstva
Glasbenovzgojni zavodi 19. stoletja

23

Jože Horvat
Potovanje po Afriki kot prispodoba življenja
Potovalec Evald Flisar

Milan Kučan
Kardeljeva zamisel
Iz knjižnih novosti

24

Vesna Marinčič
Jetniki prostosti in tvorci nadčloveka
Po filmskem festivalu v Cannesu

Jug Grizelj

Kako je nastala pesem Naj visi Pablo?

Od sobote do sobote 25

Janez Strnad
Monopoli – veliko vznemirjenje v fiziki

Nova odkritja

France Klopčič
Alfred Klahr – avstrijski Spermans

Zgodovina je (še zmerom) učiteljica življenja 26

Marijan Breclj
Podoba borca za enotnost slovenskega naroda

Štiridesetletnica smrti dr. Aleša Stanovnika 27

Komunikacija med kupci in proizvajalci

Anketa o ekonomski propagandi v socializmu 28

Zgodovina je (še zmerom) učiteljica življenja

Alfred Klahr – avstrijski Sperans

O nastanku naroda Avstrijcev

Avstrijci so naši sosedji s severa in poznamo jih še kar dobro. Ni pa med nami zadosti znano dejstvo, da tvorijo lastno, samostojno, pristno nacijo (ali narod), ki se bistveno razlikuje od naroda Nemcev, tako tistih Nemcev, ki pripadajo Nemški demokratični republiki, kakor tudi tistih, ki jih zajema Zvezna republika Nemčija. Avstrijci so narod zase.

To dejstvo je manj znano ali manj notorično, ker je mlajšega nastanka. Pravzaprav se je nastajanje Avstrijcev vlekle dalj časa skozi novejšo zgodovino XIX. in XX. stoletja, toda zavest o tem je med Avstrijci dozorevala šele v tridesetih, štiridesetih letih sedanjega stoletja. Tedaj se je sunkoma razvila nacionalna samozavest med Avstrijci.

Temu razvoju je botrovalo več odločilnih vzrokov notranje in zunanje zvrsti, ki so se nanaglomla zgrnili nad avstrijsko ljudstvo.

Zaradi velike moči avstrijskega delavstva, ki je po prvi svetovni vojni dosegel velikanske socialne dobrine, se je pri meščanstvu porodila želja, da z domačim fašizmom ustavi pohod delavskega razreda, da mu odvzame pridobitve. Ta fašizem avstrijske podobe se je osredotočil okrog vojaške organizacije Heimwehr (domobranstvo). V protitež je delavstvo ustvarilo svojo obrambo, tako imenovani Schutzbund, ki je bil vojaško zgrajen in tudi deloma z orožjem preskrbljen. Sama avstrijska vlada je izvajala delavstvo z reakcionarno politiko, zlasti po volitvah aprila 1927, ko je socialistična stranka zbrala 43 odstotkov vseh volitev. Po dogodkih julija 1927, ko so na Dunaju nastale banke na ulicah in prvacete ulične

bitke, ko je gorelo ministrstvo justice, zažgano od nezadovoljne množice, se je glavni spopad vnel februarja 1934: delavstvo se je dvignilo k oboroženi vstaji. Dneve so trajali hudi boji; končali so se s porazom delavstva.

Nauk za pretežno večino avstrijskega delovnega ljudstva se je glasil: domači fašizem domačega meščanstva je sovražnik, je nasprotnik naroda, s seboj prinaša reakcijo, nezakonitost, slabšanje gnotnega stanja.

Medtem je leta 1933 v Nemčiji prišel na oblast Hitler, a z njim nacifašizem. V Avstriji je narod osuplo spremljal pohod barbarskega v deželi, na katero so dotlej gledali s spoštovanjem, z dobrohotnostjo, z nekatero mero skupnega ponosa, saj so vsi rabili isti jezik Hegla in Goetheja itd.

Za Avstrijce se je povsem konkretno stavo vprašanje, kako biti s svojimi simpatijami do Nemčije. Večji del meščanskih strank je dotlej še gojil upanje na priključitev Avstrije k Nemčiji, na tako imenovani Anschluss. Tudi delavska stranka socialdemokratov (ali socialistov) je od leta 1926 dalje imela v programu zahtevo po Anschlussu. To so bile visokoneške (hochdeutsche) nacionalne težnje. Kaj z

njimi zdaj, ko v Nemčiji divja fašizem pod vodstvom Adolfa Hitlerja, nekdanjega avstrijskega državljanca?

Avstrijska socialdemokracija se je brž – že oktobra 1933 – odpovedala programski točki o priključitvi Avstrije k Nemčiji in tako zavržla tako politiko Anschlusa. V upravičenem protifašizmu se je izrekla za neodvisno in samostojno Avstrijo ter za rešitev, ki naj bi bila skupna vsem Nemcem: vsenemška revolucija (gesamtdeutsche Revolution).

V meščanskem taboru niso našli skupne rešitve. En del meščanstva in malomeščanstva se je držal stare avstrijske legitimnosti, zagovarjal je torej obstoj stare Avstrije iz habsburških časov. Drugi del se je opredelil za nacizem, se vezal s fašisti v rajhu, rovaril podtalno proti dunajski vladi, nihaljoči med raznimi pritiski. V meščanskih vrstah se je našel le Ernst Karl Winter, ki se je oprjel zamisli, da Avstrijci pravzaprav pomenijo ljudstvo zase.

Prevrat v tej pestri pahljaci raznih pojmovanj in receptov o prihodnosti Avstrijcev je storila mala Komunistična stranka Avstrije.

Njen pristaš Alfred Klahr je leta 1937 v strankni ilegalni reviji »Weg und Ziel« (Pot in cilj) objavil razpravo z naslovom »K narodnemu vprašanju v Avstriji«. Z znanstveno skrbnostjo, po razmotrivanju zgodovinskih, gospodarskih, kulturnih prvin avstrijskega ljudstva, ob posebej temeljiti in ostri razčlembi sodobnega položaja, v katerem se je znašlo to ljudstvo, postavljeno pred socialno in politično odločitev o svoji nadaljnji usodi, je Alfred Klahr ugotovil dejstvo, da Avstrijci tvorijo poseben narod (nacijo), različen od nemškega v rajhu. Takole zaključuje:

»Teoretične in zgodovinske raziskave narodnega vprašanja v Avstriji razodevajo, da sta po eni strani ločitev avstrijskega ljudstva od preostale Nemčije skozi vso dobo njegove kapitalistične rasti, po drugi strani pa samosvoja eksistenca v posebnih razmerah, ne da bi prišlo pod gospodstvo drugega naroda, priklicali njegov razvoj v posebno nacijo.«

Dalje:

»Nemški Avstrijci imajo za seboj lasten nacionalni razvoj, različen od nemške nacije, in sicer zaradi državne samostojnosti skozi desetletja. Njihov boj za nadaljnji obstoj državne samostojnosti pomeni

Alfred Klahr (fotodokumentacija Dela)

južni pa proti jugu. Pri elektriki je drugače: pozitivna elektrika lahko obstaja ločno od negativne. Severni magnetni pol ustreza pozitivnemu električnemu naboju in južni magnetni pol negativnemu električnemu naboju. Paličast magnet s severnim in južnim polom ustreza tedaj telesu, ki ima na enem delu pozitivni električni naboj, na drugem pa enako velikega negativnega. To je dipol. Magnetni so torej dipoli, pri električnih nabojih pa imamo poleg dipolov tudi osamljene naboje tega ali onega znaka. Med električnimi naboji in magnetnimi poli je nekakšna simetrija, a kaže, da ta simetrija ni popolna. Obstajajo sicer električni naboji, ni pa magnetnih monopolov.

Simetrija je že doslej večkrat spravila fizike na pravo sled. Simetrija sama sicer še ne da podrobne slike o kakem pojavu, a omogoči pregled nad njim in olajša pot k podrobni sliki. Simetrija kakega kristala še ne pove, kako so v njem razporejeni atomi, vendar dopušča nekatere razporeditve atomov, drugih pa ne. Tako olajša določitev zgradbe kristala, denimo, pri preiskovanju z rentgensko svetlobo. Zgled se ne prilega posebej dobro postopkom, ki so jih fiziki v zadnjem času uspešno uporabili. Pri tem se namreč niso sklicevali na simetrijo vidnih oblik, ampak na bolj abstraktno simetrijo enačb.

Tako so enačbe za električne in magnetne pojave, ki jih je postavil pred dobrimi sto leti škotski fizik James Clerk Maxwell, simetrične. Če je v eni enačbi kaka električna količina, je na tem mestu v simetrični enačbi ustrežna magnetna količina. To velja le, dokler v prostoru ni snovi. Brž ko postavimo v prostor snov, je simetrije konec. V snovi so električno nabiti delci. V simetričnih enačbah pa manjkajo magnetni monopoli.

Te nesimetrije se fiziki že dolgo zavedajo. Vendar so se z njo pač zaradi izkušenj pri opazovanju in poskusih sprizajzili, kot se sprizajzimo z drugimi odstopanji od simetrije v naravi. Tudi desna in leva roka nista popolnoma simetrični; pri desničarjih je desna razvita močnejše. Drug tak zgled so znamenita tempeljska vrata v Nagoji na Japonskem. Obe krili sta čudovito izrezljani in simetrični do listka, ki je samo na enem krilu, v drugem krilu pa ustreznega listka ni. To je menda opozorilo, da simetrija ni nikdar popolna.

Nihče ne pričakuje, da bo v svetu velikih

Svetovna gospodarska kriza 1931

hkrati boj za ohranitev nacionalne samostojnosti, za ohranitev nacionalne neodvisnosti Avstrije. To je nacionalni boj, to je boj za nacionalno samoodločbo avstrijskega ljudstva.«

Zato je Alfred Klahr odločen:

»Ali lahko mi, to je komunistična stranka in revolucionarni delavski razred, odkrito priznamo in pospešujemo razvoj avstrijske nacije? Da, smemo; še več, to moramo danes storiti; dejansko smo tako že nastopili.«

V razpravi ugotavlja A. Klahr, da se je pri Avstrijcih z desetletji pojavi lastna kultura in svojski značaj. Res je jezik Avstrijcev in Nemcev isti, res jim je dediščina nemškega duha ista – spomnimo se Hegla, Goetheja, Schillerja, Kanta, Beethovna, Wagnerja itd. – toda res je prav tako, da je med avstrijskimi Nemci zrasla posebna kultura, različna od kulture njim sodobnih Nemcev. A. Klahr konkretno našteva pridobitve te posebne kulture in posebnega avstrijskega narodnega značaja. V seznamu ustvarjalcev osamosvojenega avstrijskega duhovnega sklopa najdemo Grillparzerja, Roseggerja, Stefana Zweiga, Haydna, Mozarta, Schuberta, Straussa idr.

Pri tem navaja izvelek iz pisma F. Engelsa Viktorju Adlerju dne 11. oktobra 1893, ko Engels poudarja pri nemških Avstrijcih »veseli, dražljivi temperament, ki ga je vzgojila srečna mešanica keltske, germanske in slovanske rase, pri prednjačenju nemških prvin.«

Zanimiva je Klahrova pripomba na jezik: »Do narodnega zatiranja prihaja lahko tudi tam, kjer zatiralec govori isti jezik. Pomislimo, na primer, kako Srbija zatira Hrvaško.« Očitno se je Klahr v komunističnih krogih in med intelektualci revolucionarni seznanil s stanjem nacionalnih odnosov v drugih deželah ter o naloga v boju za nacionalno svobodo in samoodločbo. In prav narodno vprašanje v Jugoslaviji je bilo tedaj predmet raziskav in rešitev.

teles, s kakršnimi imamo opraviti v vsakdanjem življenju, zasledil osamljen magnetni monopol. Drugače pa je v svetu atomov in manjših delcev, kamor ne sežejo vse izkušnje iz sveta velikih teles. Angleški fizik Paul A. M. Dirac je že leta 1931 zapisal enačbo, ki predvideva obstoj delca z magnetnim monopolom. Enačba bi pojasnila, da obstaja v naravi najmanjši električni naboj, tako imenovani osnovni naboj – negativnega nosijo elektroni, pozitivnega pa vodikovo atomsko jedro – če bi obstajal magnetni monopol. To sicer še ni nič ne dokazuje, a razmišljanje o magnetnih monopolih v svetu atomov je odtistihhal postalo manj spotkljivo.

P. A. M. Dirac je znan po tem, da je leta 1928 napovedal obstoj elektronu podobnega delca s pozitivnim osnovnim nabojem. Elektrone so tedaj že dobro poznali. To so delci, ki prenašajo elektriko po žicah in delajo v elektromotorjih, tranzistorjih in televizijskih sprejemnikih. O njegovem pozitivnem bratranecu pa še ni bilo sledu. Odkril ga je ameriški fizik C. D. Anderson leta 1932.

Dolgo časa v tem pogledu ni bilo česa bistveno novega. Kaže, da so bili fiziki dovolj zaposleni z drugimi stvarmi. Okoli leta 1960 pa se je prvič ozivilo zanimanje za monopol. Ze prej se je med fiziki razširilo prepričanje, ki ga je izrazil ameriški fizik Murray Gell-Mann s totalitarnim načelom: v naravi je uresničeno vse, kar ni izrecno prepovedano. Pozneje so – nekoli prvi postavil pisatelj T. H. White v pravljici knjigi »Meč v kamnu«, ki opisuje mladost poznejšega kralja Arturja. To načelo vlada v mravljišču: mravlje naredijo vse, kar ni nemogoče. Fiziki bi se torej zadovoljili šele, ko bi odkrili monopole ali spoznali razlog, ki prepoveduje njihov obstoj.

Leta 1968 je prišel ameriški fizik Julian Schwinger po drugi poti do enačbe, ki je bila zelo podobna Diracovi.

Nekaj let pozneje sta nizozemski fizik Gerard 'tHooft in sovjetski fizik Aleksander Poljakov močno povečala zanimanje za monopole. Z računski sta pokazala, da je treba v teoriji velikega poenotenja računati z monopolom. To teorijo nadaljujejo z združevanjem poprej ločenih teorij. Prva velika združitve je uspeša Isaacu Newtonu v 17. stoletju. Združil je teorijo o gibanju teles na Zemlji in teorijo o gibanju planetov na nebu. Drugo veliko združitve je

Klahru je jasno, kdo je glavni sovražnik avstrijskega naroda. To je hitlerjevski fašizem. Če si Hitler lasti pravico do Avstrije, je njegova zahteva aneksionistična (zavojevalska), pomeni »imperialistično kršitev pravice avstrijskega ljudstva do samoodločbe«. Tako je pisal A. Klahr leta 1937, a leta 1938 je nacistična vojska okupirala Avstrijo, jo preimenovala v Ostmarko (vzhodno krajino) in tako nacionalno potlačila. In zgodilo se je, kakor je svaril A. Klahr leto poprej:

»Kakor bi šlo za osvojitve narodno tujeja ozemlja, bi avstrijski nameščenci in uradniki v množicah leteli iz državnih in upravnih služb (na železnici itd.), na njihovo mesto pa bi bili postavljeni pruski nacisti, da gospodarijo nad avstrijskim ljudstvom. Deželi bi namesto enega jastreba poveljevale stotine jastrebov.«

Spričo tega vrenja in hitro menjajočih se osnovnih razmer v družbi predvideva Klahr širjenje in utrjevanje avstrijske nacionalne samozavesti. Odpor fašizmu bo rodil med ljudstvom pospešeno spoznanje o avstrijski samobitnosti. Nastanek nacije Avstrijcev, že dotlej ugotovljiva, bo postal splošno priznano družbeno dejstvo. V njem bo odseval tudi obči napredek demokracizma.

Svojo razpravo končuje A. Klahr takole:

»Boj za nacionalno samoodločbo avstrijskega naroda je neločljiv del splošnega demokratičnega boja stranke. Olajšal bo partiji in delavskemu razredu nalogo, da združita okrog sebe vse demokratične sile v deželi in da ustvarita močnega avstrijskega ljudsko fronto, ki bo privedla do demokratične republike, ki bo zagotovila neodvisnost dežele, ki bo ljudstvu prinesla krh in svobodo.«

Razpravo, objavljeno leta 1937, je odo-

brila komunistična partija in jo sprejela kot svoj nacionalni program. Tako je bila ta partija prva politična organizacija v Avstriji, ki je priznala obstoj avstrijskega naroda kot posebne nacije in ki se je za njegovo neodvisnost in svobodo bojevala dolga leta... Danes obstoj posebnega avstrijskega naroda ni več sporen. Alfred Klahr je postal prvi, najdoslednejši in najodločnejši glasnik nastanka naroda Avstrijcev in tako zavel trajno mesto v njihovi zgodovini.

Njegov pristop k nacionalnemu vprašanju Avstrijcev z istih teoretičnih postavk, s katerih je izhajal Sperans-Edvard Kardelj v svoji knjigi »Razvoj slovenskega narodnega vprašanja«, njegov, Klahrov dosledni antifasizem in demokracizem, kakršnega je izpričal E. Kardelj, njegova za Avstrijo v pravem zgodovinskem trenutku storjena izpoved, kakršno pri nas pomenita Manifest s Čebin leta 1937 in knjiga Speransa leta 1939 – to nam dovoljuje videti v Alfredu Klahru avstrijskega Speransa.

Alfred Klahr je bil rojen 16. septembra 1904 na Dunaju. Doktoriral je iz pravnih ved. Delal je kot publicist in partijski delavec, bil izvoljen v centralni komite Komunistične partije Avstrije. Sam ni dočkal dneva zmage nad fašizmom. Potem ko je ilegalna organizacija tabornikov v Osvencimcu organizirala njegov uspešni beg, je bil julija 1944 aretiran v Varšavi in esesovci so ga ustrelili.

Dogajanja zadnjih desetletij so potrdila ugotovitve in predvidevanja tega izrednega sina našega sosednjega naroda v Avstriji. Njegovi rablji pa so doživeli zlom in sramoto na ves svet.

France Klopčič
Prihodnji:
Zadnja leta Karla Hudomalja

Zdaj zbuja podobno ali še večje vznemirjenje vest, da je fizik Bras Cabrera v februarju odkril monopol. Poskus, ki ga je naredil v Stanfordski (ZDA), je v osnovi preprost in ni občutljiv na mesto monopola. Ovoj s premerom 5 cm iz tanke niobjene žice je ohladil s tekočim helijem do zelo nizke temperature (okoli – 269 stopinj Celzija). Pri tako nizki temperaturi je niobja superprevoden, kar pomeni, da teče po žici električni tok, ne da bi ga bilo treba poganjati s kako baterijo. Ko enkrat povzročimo tok, teče tok mesec in mesec, čeprav v ovoju ni izvira napetosti. Cabrera je opazoval tok šest mesecev. V nekem trenutku se je tok brez zavnavega zunanjega razloga nenadno spremenil. To spremembo bi pojasnil prehod magnetnega monopola skozi ovjo. Tudi v transformatorju se spremenijo tok po ovoju v tuljavi, če se spremeni magnetno polje. Za spremembo magnetnega polja bi poskrbel prehod monopola. Opis poskusa še ni objavljen, o njem je poročal Cabrera le na znanstvenem sestanku. Nikakor ne vztraja pri monopolu. Nenadno spremembo toka bi pojasnila tudi motnja v merilni napravi. S. Weinberg in S. Glashow (ki je skupaj z Weinbergom in A. Salamom dobil Nobelovo nagrado leta 1979) pa sta se o rezultatu poskusa izrazila dokaj optimistično. Vznemirjenje med fiziki in tistimi, ki jih fizika zanima, je zato razumljivo. Z dokončno sodbo pa bo bolje še počakati. Cabrera namerava ponoviti poskus s sedemkrat večjim ovojem.

Problem je zdaj na drugi strani. Monopoli z zelo veliko maso, ki jih predvideva teorija velikega poenotenja, naj bi bili preostanek iz zgodnje razvojne stopnje vesolja, ko je bila snov zelo gosta in zelo vroča in so imeli delci velikanske energije. Vendar so pričakovali, tudi optimisti med fiziki, da je do danes preostalo le malo monopolov.

Sedmerica italijanskih fizikov je ravnokar poročala o neuspešnem iskanju hitrih monopolov v kozmičnih delcih s posebno skupino Stevec. Njihov rezultat je tak, da bi moral Cabrera čakati vsaj 850 let, preden bi s svojo napravo zaznal monopol. Cabrera bi morala tedaj imeti neznanško srečo, da je že po polletnem merjenju zaznal monopol. Sam Cabrera pravi, da se zdi rezultat nenavaden, kakor koli ga obrne. Takšni nenavadni rezultati so že večkrat sprožili nova odkritja, čeprav ne vedno v pričakovani smeri.

Janez Strnad

Nova odkritja

Monopoli – veliko vznemirjenje v fiziki

Če bi Bras Cabrera moral čakati na rezultate odkritja osemsto petdeset let...

Ne, če fiziki govorijo o monopolih, to še ne pomeni, da so nenadoma presedlali v ekonomijo. Gre za osamljene magnetne pole, katerih obstoj napovedujejo že dobrih petdeset let. Ze prej so – neutemeljeno – trdili, da so jih odkrili.

Trajni magneti v obliki palice ima dva pola, ki zlasti močno privlačita železje. To je znano, odkar so pred več kot tristo leti spoznali delovanje magnetov. Skoraj toliko časa je znano tudi, da ima paličast magnet – to je tudi magnetna v kompasu – vedno dva pola.

Če ga prelomimo na dvoje, dobimo dva magnetna, od katerih ima vsak dva pola. Z magnetom je tedaj kakor s klobaso: tudi ko jo prerežemo, ima vsak del dve krajišči. Pola, ki sestavljata magnet, se razlikujeta. Če je paličast magnet vrtljiv okoli navpične osi, se severni pol obrne proti severu,

V ogledalu časa

Podoba borca za enotnost slovenskega naroda

Ob štiridesetletnici smrti krščanskega
socialista in člana Osvobodilne fronte dr.
Aleša Stanovnika

Pred štiridesetimi leti je padel kot talec v Gramozni jami v Ljubljani pod fašističnimi kroglami dr. Aleš Stanovnik, član Vrhovnega plenuma Osvobodilne fronte in član sekretariata Okrožnega odbora OF za Ljubljano. Ko smo po osvoboditvi, na tretjo obletnico njegove junaške smrti, prijatelji in soborci obiskali njegov grob, smo počastili spomin nanj kot na doslednega borca za enotnost slovenskega naroda, človeka, ki je s svojim delom od vstopa v javno politično življenje dosledno pomagal utrjevati pot, ki je pripeljala do ustanovitve Osvobodilne fronte. Zavedali smo se, da smo izgubili dragocenega človeka. Njegova smrt je bila za OF težek udarec.

Proučevanje zgodovine nastanka Osvobodilne fronte opozarja na vse pomembnejše vloge, ki jo je v političnem življenju predaprilske Jugoslavije imelo v Sloveniji krščansko-socialistično gibanje oziroma ves proces politične diferenciacije, ki je nastajal znotraj katoliškega tabora in ki je pripeljal do razcepa in politične ločitve na dva tabora, kar je izrazilo pokazalo prav leto 1941 – leto ustanovitve Osvobodilne fronte. Človek, ki se je že od zgodnjih let predaprilske Jugoslavije udeleževal političnega življenja na strani naprednih sil v katoliškem taboru in neposredno v krščansko-socialističnem gibanju in človek, ki je v zadnjem obdobju pred vojno zavzel vidno in odgovorno mesto v tem političnem boju znotraj katoliškega tabora in v ljudskofrontnem gibanju Slovenije, to je bil Aleš Stanovnik. Reči moramo, da je bilo dosedaj njegovo delo pomembno prikazano. Po vsej verjetnosti je razlog v tem, ker zgodovina celotnega poteka politične diferenciacije znotraj katoliškega tabora, vključno z zgodovino krščansko-socialističnega gibanja v dobi predvojne Jugoslavije, do sedaj še ni temeljito proučena.

Že v prvem povojnem letu stare Jugoslavije so v Sloveniji dvignili glas mladi katoliški izobraženci in skupaj s predvojnimi Krekovimi sodelavci pričeli oblikovati nov program krščanskega socializma. Bili so mnenja, da je treba preseči predvojno krščansko-socialno gibanje in od njegovih naukov – od krščansko-socialnega programa – preiti k dejavnemu in borbenemu krščanskemu socializmu. Izhajali so iz dejstva, da je prišlo na sveto do velikih sprememb in da je treba iti dalje kot je šel Krek ter usmeriti delo v za nov družbeni red. Prizadevali so si, da bi postali aktivni sodelavci v boju za socializem. In tu se je že začel prvi spopad mladih in starih sil v katoliškem taboru, ki se je v političnem življenju predaprilske Jugoslavije čedalje bolj širil in poglabljalo. Aleš Stanovnik je postal že v svojih študentskih letih politično aktiven in se je kot človek z jasno izdelanimi nazori loteval osrednjega vprašanja ohranjanja in obrambe slovenskega naroda, njegove pravice do enakopravnega svobodnega življenja. Takrat je zapisal: »Na nas je, da dokažemo, da smo Slovenci kljub velikim zarezam še čvrsto drevo z zdravimi koreninami, ki so zmogljive kljubovati vsakemu viharju.« In nekaj časa za tem: »Slovenci smo imeli in imamo notranje pogoje za lastno politično tvorbo, imamo izvrstne pogoje za ustvaritev, za ohranitev in razvoj svoje države in tako Slovenija ne bo samo v njeno korist, temveč tudi v korist Jugoslavije.«

Celoten razvoj politične diferenciacije znotraj katoliškega tabora, ki se je kazal v različnih oblikah in na različnih področjih političnega in kulturnega življenja, predvsem pa sam razvoj krščansko-socialističnega gibanja, je povzročal vedno glasnejšo kritiko katoliškega političnega vodstva in tudi ljubljanskega škofijskega ordinariata. Napredna politična usmerjenost se ni kazala le v krščansko-socialističnih delavskih sindikatih z Jugoslovansko strokovno zvezo na čelu, ampak se je širila med katoliški študentski mladinio, med katoliškimi intelektualci, v redakcijah nekaterih časopisov in revij, v številnih katoliških prosvetnih, strokovnih, telesnokulturnih in drugih organizacijah in društvih, torej na tista področja, katere je smatrala Slovenska ljudska stranka za svoj politični monopol.

Po uvedbi šestojanuarske diktature v letu 1929, ko je postal v Sloveniji vse vidnej-

nem gibanju postaja politična aktivnost Aleša Stanovnika vse bolj vidna in vplivna. Jugoslovanska strokovna zveza in vse druge napredne skupine ter organizacije, ki so se vključevale v krščansko-socialistično gibanje, so sprejele Aleša Stanovnika za svojega odgovornega političnega predstavnika in mu priznavale vodstveni položaj v tem gibanju.

Aleš Stanovnik je manifest slovenskemu narodu, ki ga je aprila 1937 izdal ustanovni kongres Komunistične partije Slovenije, sprejel kot povsem utemeljen in realen nacionalni in socialni program slovenskega naroda, saj se je v vseh temeljnih postavkah povsem ujemal z njegovimi idejnimi opredelitvami in z njegovim stališčem glede strategije boja o uresničitvi programa. S polnim prepričanjem je sprejel poziv manifestu: »Za slovenski narod je v tem trenutku ena sama pot – treba je prenehati s politikanstvom in medsebojnimi prepriji v demokratičnih vrstah, združiti se morajo vse sile, ki jim je res pri srcu usoda slovenskega naroda.« Aleš Stanovnik je ocenjeval Komunistično partijo Slovenije kot izredno pomembno politično silo na Slovenskem in ji zaupal, da bo sposobna uresničiti Čebinski program predvsem zato, ker je sprejela kot svojo prvo in temeljno nalogo združiti vse demokratične in napredne sile slovenskega naroda v enotno fronto. Delo Aleša Stanovnika pri utrjevanju ljudske fronte je postajalo vse pomembnejše. Z izostrenim poslušom za resnične interese delavskega razreda in za temeljne nacionalne in socialne probleme slovenskega naroda je veliko pripomogel za utrjevanje enotne delavske fronte in za združevanje demokratičnih naprednih sil v ljudsko fronto, za enotnost slovenskega naroda, ki jo je bilo nujno potrebno doseči, ker je fašizem že krenil na svoj uničujoč pohod po Evropi, pa tudi politične razmere znotraj Jugoslavije so nedvomno kazale, da slovenski narod v vsej svoji zgodovini še nikdar ni bil v tako veliki nevarnosti.

Po ustanovnem kongresu Komunistične partije Slovenije se je delovanje ljudske fronte vse bolj razgibalo. Organizirano so bila velika ljudska zborovanja, tabori in demonstracije ter mnoge druge pomembne akcije. V javnem političnem življenju se je vse bolj čutila naraščajoča moč ljudskofrontnega gibanja. Aleš Stanovnik je sodeloval pri ustanovitvi osrednjega delavskega strokovnega odbora za Slovenijo. To je bilo za delavsko gibanje pomembno politično dejanje, saj je že predstavljalo združitev delavstva v enotno fronto in utrjevanje njegove akcijske enotnosti. Skupaj s komunisti je nastopil na enotni listi pri državnoborskih volitvah decembra 1938 in s tem manifestiral enotnost naprednih sil, ki so tedaj predstavljale združeno opozicijo. Sodeloval je v pripravah za veliki zbor delegatov ljudske fronte septembra 1939 v Celju, ko se je to gibanje preimenovalo v Zvezo delovnega ljudstva Slovenije. Zelo pomembno politično dejanje v zadnjem predvojnem letu je predstavljalo akcijski program Komunistične partije Slovenije in krščanskih socialistov. To je bil izraz odločne volje za združitev naprednih sil za skupno organizirano borbo, borbo za obstanek slovenskega naroda. Aleš Stanovnik je bil med pobudniki tega akcijskega sporazuma in na sestanku v Laškem je skupaj z vodilnimi delavci iz Jugoslovanske strokovne zveze sodeloval pri razpravi in sklenitvi tega sporazuma s predstavniki Komunistične partije Slovenije. Svoje odgovorno politično delo, tako v vodstvu krščansko-socialističnega gibanja kakor v Zvezi delovnega ljudstva Slovenije je opravljal vse do pričetka vojne.

Na Jesenicah, kjer je Aleš Stanovnik živel in opravljal svoj odvetniški poklic, je bil po zlomu stare Jugoslavije in po nemški okupaciji aretirat in odgnan v preseljeno taborišče v Begunjam. Nato je bil s prvimi gorenjskim transportom v začetku julija 1941 preseljen v Srbijo, od koder je kmalu našel pot nazaj v Ljubljano. Kot predstavnik ustanovne skupine krščanskih socialistov Osvobodilne fronte in kot priznan politični delavec predvojne ljudske fronte Slovenije je bil takoj sprejet v Vrhovni plenum Osvobodilne fronte, postal pa je tudi član sekretariata Okrožnega odbora Osvobodilne fronte za Ljubljano. Domači izdajalci iz vrst skrajne klerikalne reakcije so smatrali Aleša Stanovnika za svojega najvarnejšega nasprotnika, ker so se zavedali, da je prav on med tistimi, ki lahko mnogo storijo za utrjevanje Osvobodilne fronte med katoliškimi množicami in s tem za boj proti belogardizmu. Zavedali so se pa tudi njegove pomembne in vplivne vloge v vodstvu Osvobodilne fronte. Hoteli so se ga znebiti. V pozni jeseni 1941 so izvršili že vse priprave za njegovo likvidacijo, toda naključje je hotelo, da jim je načrt spodletel. Kasneje pa so ga ovdeli Italijani in maja 1942 so ovaduhni omogočili policiji, da ga je izsledila in aretirala. Vsi poskusi, da bi mu rešili življenje, so bili brezuspešni. Belogardistični hlapi so od svojih fašističnih gospodarjev zahtevali njegovo smrt.

Aleš Stanovnik ni dočkal končne zmage nad fašizmom in osvoboditve svoje domovine. Dočakal pa je rojstvo Osvobodilne fronte in v prvem letu obstoja njen mogočen razmah, dočakal je nastanek slovenske partizanske vojske in njene prve velike in zmagovite boje s fašističnimi zavojevalci, doživel je čas nastajanja nove ljudske oblasti slovenskega naroda. Fašistične krogle so pretrgale življenje človeku, ki je s svojim poštenim in nesebičnim delom ter s polno vero v zmago dal pomemben prispevek osvobodilnemu boju in ljudski revoluciji slovenskega naroda.

Marjan Breclj

poštni predal 29

Nadaljevanje s 16. strani

pričati sestavljalca, da pomenijo nekatere določbe nezakonito omejevanje uporabe blagovne znamke, kar gre na škodo potrošnika in proizvajalca.

Proizvajalci se prav tako ne morejo strinjati, da v bodoče ne bi smeli več dati deklaracije proizvoda na kronsko zaporko. Proizvajalci menijo, da je omejevanje blagovne znamke in prepoved deklariranja na kronski zaporki v nasprotju z Zakonom o standardizaciji in zakonom o varstvu izumov, tehničnih izboljšav in znakov razlikovanja, torej protizakonito. Sestavljalet pravilnika namreč pozabljajo, da blagovna znamka ni kozmetični dodatek proizvoda, temveč je to ekonomska in tržna kategorija, ki je v interesu potrošnika in proizvajalca. Poudariti je treba, da so tovrstne zahteve edinstvene v svetu in povsem tuje tistim državam, ki nekaj pomenijo na področju tovrstne regulative. Negodovanje proti tem zahtevam so vsi jugoslovanski proizvajalci med drugim jasno izrazili predstavnikom Zveznega zavoda za standardizacijo na sestanku dne 4. in 5. 11. 1980, ki je bil v Beogradu.

Zato se proizvajalci upravičeno sprašujemo, zakaj so potrebne takšne spremembe. Zakaj torej ne more biti tako, kot v sedaj veljavnem pravilniku oziroma tako, kot drugod po svetu, če pri tem potrošnik nima prav nobene koristi, proizvajalec pa bi se sprejembe povzročile zelo velike dodatne stroške, ki si jih v obdobju gospodarske stabilizacije ne morejo privoščiti.

3. Slovin in ostali jugoslovanski proizvajalci nismo bili nikoli proti deklariranju aditivov. Vendar pa poudarjamo, da mora biti deklariranje smiselno in potrošniku razumljivo. Suhoparno navajanje nazivov oziroma kemijskih imen in količin povprečnemu potrošniku nič ne pove, nasprotno, celo zavede ga lahko. Zato smo se vseskozi zavzemali za tak način deklariranja aditivov, ki je v uporabi v ostalem svetu.

4. Strokovno nepreverjena in neosnovana je trditev, da se »uporabnik ne sme slepiti, da pije osvežilo pijačo, če s tem uživa kofein, kofein, ortofosforno kislino, kemikalije z močnim farmakodinamskim delovanjem.« Višek pretiravanja pa je v navedi, da pravzaprav potrošnik tvega, ko pije osvežilo pijačo.

Moramo povedati, da proizvajalci osvežilnih pijač v Jugoslaviji uporabljamo te tiste vrste in količine aditivov, za katere je Svetovna zdravstvena organizacija ugotovila, da ne predstavljajo nevarnosti za človeka. Zato se ti aditivi uporabljajo tudi v tistih državah, ki imajo najpopolnejšo tovrstno regulativo in posvečajo zdravju potrošnika kar največjo skrb.

5. Dosedanje obsežne toksikološke študije dokazujejo, da je karamel za človeka v količinah, ki so sedaj v običaju, povsem varen. Zato je karamel kot barvilo glede kakovosti definiran in sprejet s strani Svetovne zdravstvene organizacije.

Peter Klemenčič,
Slovin Ljubljana

Delo, 2. junija

Oglas Železniškega gospodarstva Ljubljana

Železniško gospodarstvo Ljubljana je v Delu, sreda 2. junija, objavilo oglas, v katerem obvešča potnike, ki potujejo z vlaki preko mejnega prehoda Sežana v Trst, da morajo od 7. junija dalje obvezno kupiti mednarodno vozovnico (posebna tarifa) z rezervacijo sedeža. Vozovnica velja samo za vlake od vstopne postaje do postaje Trst. Potnikom z ostalimi vozovnicami in brez rezervacije vstop v te vlake ni dovoljen, pravi ŽGL.

Ta nenadni ukrep v imenu »kulturnega in varnega prevoza«, kot meni ŽGL, vzbuja vrsto vprašanj spriču svoje nejasnosti in dvoumnosti. Najprej bi pripomnil, da iz obvestila ni razvidno, za katere vlake gre – urnik, ali bodo ti vlaki sploh ustavljali na vseh postajah, predvsem pa, kaj bo ŽGL storila za vse druge potnike, ki se iz Ljubljane vsak dan vozijo v smeri proti Sežani ali Trstu, pa tudi Reki, Pulju, Novi Gorici, pa po tej logiki ne bi smeli na vlak, če nimajo mednarodne vozovnice do Trsta (z rezervacijo sedeža). S tem bi bili zlasti prizadeti delavci, dijaki, študenti in drugi potniki, ki se dnevno ali pogosto vozijo na tej relaciji. Ali jim bo ŽGL zagotovilo nove vlake? Kot eden izmed mnogih potnikov na tej progi poznam nevrzdrne razmere denimo v sobotah jutraj in dopoldan na vlakih za Trst, a tudi vem, da zelo veliko potnikov ne gre v Trst. Če ŽGL nekaj omejuje v korist potnikov, mora premisliti, ali morda ne omejuje možnosti mnogih drugih potnikov. V tem smislu se zdi ukrep ŽGL nejasen, pa tudi problematičen.

Marjan Zlobec,
Ljubljana

Delo, 27. maja

Razpis Jugobanke

Jugobanka, Temeljna banka Ljubljana, je z razpisom v Delu 27. maja letos med drugimi povabila k sodelovanju tudi organizatorja izobraževanja. Kandidati naj bi, po sklepu komisije za delovna razmerja, izpolnjevali naslednje pogoje: končati bi morali II. stopnjo VSOD – kadrovska izobraževalna usmeritev, ali pedagoško akademijo – andragoško usmeritev ali filozofsko fakulteto – psihologijo; imeti bi morali 2 leti delovnih izkušenj.

Komaj je mogoče verjeti, da so tako zasnovele besede do objavo strokovnjaki za

kadrovske zadeve v razvitem avtomatiziranem delovnem okolju, kjer se po navadi ne šari z znanjem in strokovnostjo, ker sta znanje in strokovnost sploh pogoj za delovanje zahtevne bančne poslovne tehnike. Ni mogoče spregledati, da strokovnim delavcem v tej kadrovski službi ni jasno, kaj naj znajo kandidati za razpisano delovno področje organizatorja izobraževanja (zaenkrat dokazujejo vsebinsko in obseg znanja z zaključnim spričevalom šolske organizacije). Ne vedo, kakšen pedagoško-andragoški profil izobražuje naše visoko šolstvo za potrebe organizacij združenega dela, tudi tega ne, kakšne naloge in dela se kopijo v organizacijah združenega dela in pred njihovimi strokovnimi službami s preobrazbo celotne vzgoje in izobraževanja, vključno z uresničevanjem zakona o usmerjenem izobraževanju. Če bi jim bilo to bližje, bi vprašali tja, kjer več vedo o strokovnih poklicih in vsebinski posameznih poklicnih dejavnosti. Take informacije bi jim dala strokovna služba skupnosti za zaposlovanje, pa tudi visokošolske organizacije, ki jih v razpisu omenjajo, ali pa bolj razvita strokovna služba v sorodni ali drugi organizaciji združenega dela.

Za vzgojnoizobraževalno dejavnost v OZD usposablja andragoški profil v naši republici le oddelke za pedagogiko na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Visoka šola za organizacijo dela – kadrovska izobraževalna usmeritev v Kranju usposablja organizatorje dela. Pedagoška akademija usposablja učitelje za razredni in predmetni pouk v osnovni šoli in andragoške usmeritve ne pozna. Res pa je, da diplomati te šole pod določnimi pogoji lahko nadaljujejo šolanje na oddelku za pedagogiko na filozofski fakulteti in si pridobijo izobrazbo andragoga. Psiholog pa je seveda glede na usmeritve usposobljen za svoje področje dela.

Vse to bi končno lahko povedala delavcem kadrovskega oddelka v Jugobanki po telefonu. Opozorila bi jih, da je njihov razpis nesmiseln in tudi nezakonit, ker ne ponuja možnosti za zaposlitev pravemu strokovnjaku in da bodo morali razpis s pravilnim besedilom ponoviti; to bo Jugobanka tako morala storiti in vsaj na ta način popraviti napako. Javno ugovarjam zato, ker je Jugobanka z objavo izobraževalnih pogojev za organizatorja izobraževanja javnost nehoti dezinformirala, ker se podobne dezinformacije ponavljajo in Jugobanka ni edina OZD, ki ne ve, kakšni poklicni profil naj opravlja dela in naloge na področju izobraževanja v OZD, in ker postaja to tudi širši problem, ki ga je potrebno končno že videti in se z njim spoprijeti ob vsaki priložnosti, ko ocenjujejo reformne premike na področju vzgoje in izobraževanja.

Kako naj pričakujemo, da bodo delavci v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela prevzeli večji del pravic in odgovornosti na področju usmerjenega izobraževanja in hitreje uveljavili spremembe v družbenoekonomskih odnosih in v sami vsebini vzgojnoizobraževalnega dela, če ne bomo zagotovili tudi strokovnih podlag za njihovo odločanje. In gotovo smemo to pričakovati toliko prej v tehnološko razvitejših okoljih, ki naj bodo tudi na področju izobraževalnih nalog na čelu razvoja.

Ivanka Vrhovčak,
Ljubljana

Delo, 29. maja

Leninove misli o »modelih« socializma

France Klopčič se je v članku Leninove misli o »modelih socializma« dokumentirano razpisal o stališčih velikega ruskega revolucionarja v zvezi z uporabnostjo Marxove teorije o razvoju socializma pri različnih narodih in v različnih razmerah. Gre za pomembno in usodno vprašanje primernosti in dopustnosti prenašanja »šablon socializma« (in tudi revolucije) iz kušenj enih narodov v drugačne zgodovinske, gospodarske in kulturne razmere oziroma pogoje. Gre za misel, da noben narod ne sme in tudi ne more svojega lastnega vzorca ali modela socializma vsiljevati drugemu narodu. Lenin je trdno stal na teh stališčih ter s tem odklanjal sleherno obliko »uvožene revolucije« in s tem seveda sleherno obliko vsiljevanja zgolj enega modela socializma. O tem je najprej pisal v članku Naš program, ki je izšel v listu Rabočaja gazeta v oktobru 1899, pozneje pa je svojo misel razložil še v najrazličnejših spisih in pismih.

France Klopčič ob koncu svojega članka poudarja, da smo si bili Slovenci o tej temeljni resnici socializma na čistem že zvedajni. Do tega »občede nauka o napredku socializma« in prenašanju »šablone«, odnosno o lastnih poteh v socializem, sta namreč povedala svoje mnenje dva slovenska misleca. Prvi je bil (kot piše Klopčič) Albin Prepeluh-Abditus, ki je to misel izrekel leta 1912 v svoji knjigi Socialni

problemi, drugi pa je bil Ivan Cankar, ki je o tej misli govoril leta 1918 v predavanju Očiščenje in pomlajenje.

K tem Klopčičevim ugotovitvam ne bi imeli nobene pripombe, če ne bi v Zgodovinskem arhivu Komunistične partije Jugoslavije (5. zvezek) bral članka, ki so ga ponatisnili z Rdečega prapora z dne 4. oktobra 1899 in kjer se ne dvajsetletni Albin Prepeluh-Abditus pod naslovom Socializem in Jugoslovani govori o istem problemu. V tem širokoprogornem spisu, v katerem je začetna programska zasnova proletariata jugoslovanskih (takrat še ne združenih) narodov, je Abditus že takrat trdil, da mora biti »socializem tak, kakršnega zahtevajo razmere in čas«, da so med razvojem enih in drugih narodov pač različni in da bo »prehod v novo dobo onih narodov, ki nimajo mnogo buržoazije, mnogo lažji od onih, kjer se bodo morali še vedno boriti proti nasilstvu buržoazije, ki... se ne bo hotela zlepa odreči svojemu gospodstvu«.

Misel o različnih oblikah razvoja socializma, ki je čedalje bolj živa, čedalje bolj sodobna in pomembna, se torej pri Slovencih ni pojavila šele leta 1912 ali 1918, ampak prav tistega oktobra 1899, v katerem je Rabočaja gazeta objavila znameniti Leninov članek. Škoda, da France Klopčič ne navaja natančno kdaj je izšla oktobrska številka Rabočaja gazete, a čisto gotovo ni izšla pred 4. oktobrom 1899, ko je delavsko glasilo tako majhnega naroda kakor je slovenski že objavilo eno temeljnih načel socializma.

Zakaj vse to pišem? Ali me je pograbilo podatkarstvo strast? Ne. Zamislil sem se, kako Slovenci se doslej nismo raziskali svoje politične zgodovine, dragoceni dokumenti te zgodovine pa leže po raznih komaj dostopnih lističih in knjigah. Knjižna zbirka Znameniti Slovenci, ki jo izdaja Partizanska knjiga v Ljubljani in ki se počasi debeli, si je sicer zapisala za svojo nalogo, da bo te vrste dolgove poravnala. A kje so zbrana dela slovenskih socialističnih mislecev? In če se v zvezi z Leninovimi teorijami o neprimernosti in nedopustnosti prenašanja »šablone socializma« spominjamo slovenskega teoretika Abditusa, se upravičeno sprašujemo, kje je moč dobiti njegove knjige. In tudi knjige mnogoterih drugih nekdanjih slovenskih političnih mislecev...

Jože Javoršek,
Ljubljana

Delo, 14. maja

Buldožer namesto dogovarjanja

Res, sveta slovenska preproščina. Kulturni spomenik je dobrina, ki pripada vsakemu od nas. Že v šoli so nas učili, da je sleherna kulturna dediščina last vsega človeštva, pa naj izvira iz Grčije, Egipta, Perzije... Slovenci pa vsako stvar po svoje tolmačimo; hitro bi radi dohitieli »moderni« svet z brezdnušnimi skatлами iz železa, betona in stekla. Če se med temi skatlam nesrečno znajde star objekt, pa četudi je to poslikano in s kipi okrašeno sprehajališče, znameniti Wandelbahn, ki ga je zob časa že nagrljeval, mu je pač potrebno odvzeti status kulturnega spomenika in ga podreti. Pri nas ne gre drugače. Najprej podremo staro polnilnico, da bi v Rogaski zgradili hotel Donat, podremo staro pivnico in zgradimo novo, gradimo hotel Sava in podremo sprehajališče.

Trdijo so, da sprehajališče povzroča zgrajenje in neugodno počutje množice tujih in domačih obiskovalcev. S tem se strinjam – z majhnim popravkom. Niso se zgražali nad objektom samim, ampak nad stanjem, v katerem je bil. Naši nemarnosti in nekulturi.

V Rogaski je vse manj starih stavb, sprehajalnih stez ni, čudovitega parka je vedno manj. Zakaj služijo Španija, Italija, Grčija za naše pojme nedosegljive vsote deviz? Ne le zaradi sonca in morja, ampak predvsem zato, ker so znale ohraniti bogavstvo svoje preteklosti. Pri nas pa občinski možje javno izjavijo, da sprehajališče ni slovenski spomenik, ampak avstrijski in da je izgubil svoj pomen, ker so v bližini zgradili nove trgovske lokale. Kulturni spomenik prve kategorije primerjamo s »štacuono«? Sveta preproščina!

Razumljivo je, da pri takšni miselnosti sprehajališče ni bilo uvrščeno v noben plan obnove in ker je prepočas krepko razpadalo, ga je bilo pač potrebno suniti z buldožerjem.

Ljudje so si tako z buldožerjem napravili svoj spomenik – spomenik kulturnemu barbastru prve stopnje.

Franci Fidler,
Ljubljana

Zadnji dnevi stare dame sredi Rogaske Slatine (foto Franci Fidler)

